Ч. 32. (В. 126.) 9 (21) Серпня 1896. Річник XXI. (нової серії VIII.)

Виходить у Львові кожної пятниці.

Редакция, адміністрация і експедиция ул. академична ч. 8.

ПРАВДА

Ціна за місячник в Австриї
на рік злр. 4·—
1/2 року „ 2·—
1/4 „ „ 1·—
за границею
на рік (8 руб.)
1/2 року (4 руб.)

ВІСТНИК ПОЛІТИКИ, НАУКИ І ПИСЬМЕНСТВА.

Складаймо на науковий фонд товариства імени Шевченка!

„Ефемеричні успіхи нової ери“. *)

(Дальше).

Перейдім тепер на поле рускої літератури й науки і пригляньмо ся її розвиткови до і після „нової ери“. Нема що багато про се толкувати, бо всякому се добре відомо, що й література й наука потребують материяльних засобів і пособлюваня. Справедливо писав пок. Антін Могильницкий за латиньским поетом:

„Як би хліб наш насущний, лекші дневні праці,
Не оден в нас був би Верґіль й Горацнй“.

І дійсно, досить розглянути ся поміж нашими письменниками або взагалі поміж осьвіченою верствою рускої суспільности, а побачимо, скілько то змарнувало і марнує ся спосібних і талановитих людий задля недостачі материяльних засобів, скілько руских сил переходить на літературну й научну ниву польску, московску, німецку і т. д. задля того лише, що жиють з праці літературної а у нас не можуть найти прожитку та йдуть на роботу до сусїдів. Колиж т. зв. красна література у нас не оплачує, то тим менше наука. Задля того проявила ся здавна у нас потреба такої інституциї, яка би змогла пособляти нашим письменникам, щоби писаня їх не лежали в теках, та щоби своєю роботою літературною чи науковою могли собі заробити хоч на сухий кусень хліба. Меценатів у нас дасть Бог, тим то ролю мецената повинно у нас обняти товариство

*) див Правда 1896, ч. 31.

літературне чи наукове. З такою метою засновано у Львові літературне товариство ім. Шевченка з друкарнею в 1873 р. Однак о власних силах розвивало ся се товариство вельми пиняво, хоч всеж таки чимало причинило ся до розбудженя руху літературного. Слабі материяльні засоби не позволяли одначе товариству розвинути ширшу діяльність та пособляти материяльно літератам руским. Товариство видавало до 1892 р. „Зорю", передруки Дра Огоновского Історії рускої літератури, єгож Studien auf dem Gebiete der ruthen. Sprache, та дрібні белєтристичні виданя. За літературні роботи не давало товариство або ніяких винагород або лише деколи і то вельми дрібні. А вжеж про наукову роботу в товаристві годі було й думати, позаяк виділ безнастанно був занятий фінансовими клопотами.

В р. 1889 підняв наш вістник справу орґанізациї і перетвореня товариства ім. Шевченка в н а у к о в е. Проживаючий тоді у Львові Ол. Кониський виробив вкупі з Ол. Барвіньским і Дром Франком статут наукового товариства. Нарис сего статута показав ся однак з правничого боку не зовсім відповідним і задля того Ол. Барвіньский на основі статута краківскої Академиї наук і Білгородского Ученого Дружства виробив новий нарис спільно з пок. Д. Гладиловичем і Дром Дідошаком. Та ніде правди діти, львівска громада вельми скептично віднесла ся до сих заходів перетвореня товариства в наукове, а деякі просто стали ворогувати, звідки то п. Барвіньский, прийшовши з Тернополя, бере ся реформувати товариство, що доси істнувало на основі дотогочасного статута. Однак всї перепони, всї пересуди і зневіру у власні сили переборов п. Барвіньский (сего не відмовить єму і найскрайнїйший але обєктивний опозицийник) і в р. 1893 війшло в житє н а у к о в е т о в а р и с т в о ім. Шевченка. Переводивши ту переміну і нову орґанізацию товариства, п. Барвіньский*) сьвідомо творив основу для сподіваного тоді

---

*) Отже коли „Дѣло" так катеґорично впевняє, що „роботы п. Барвѣньского въ орґанизації „зъ долины" мы доси не бачили а мабуть не такъ скоро побачимо", то нехай п. Струсевич не забуває, що орґанізация наук. товариства ім. Шевченка вийшла від п. Барвіньского і переведена головно єго заходами. А коли хоче дещо більше дізнати ся про орґанізацийну роботу п Барвіньского, нехай перегляне собі давні рочники „Дѣла", а там дізнає ся, що зробив він бувши в Тернополі, для заснованя „Рускої Бесїди", для „Рускої Бурси", в раді громадскій тернопільскій, для читалень на цїлім Поділю, з пожертвованєм свого здоровля і для розбудженя житя руского на Поділю; що робив для товариства „Просьвіта" і в виділї і яко автор численних книжочок і яко делеґат на збори філїй, і для Руского товариства педаґоґічного. Однак про все те не знає п. Струсевич, бо він тоді яко недокінчений теолоґ починав тільки приучувати ся в „Дѣлѣ" писати новинки на основі „Kurjera Lw." і „Галичанина", а не був допущений ще до ролї керманича „високою політикою". З подібними д к рами що „мы доси не бачили роботы п. Барвѣньского въ орґани-

професора історії України-Руси, який мав обняти провід наукової роботи, хоч початки сеї роботи вже були зроблені за головованя проф. Целевича а відтак за п. Барвіньского. Колиж обняв катедру історії в львівскім університеті проф. М. Грушевский, застав уже готову основу, на якій міг розвинути на широкі розміри теперішну наукову роботу в секциях. Однак до літературної і наукової роботи потрібно було окрім сил робочих ще й т. зв. nervus rerum себ то материяльних засобів. Сама друкарня і вкладки членів товариства не могли сего достарчити. Та й друкарня не могла значно розвинути ся без того. Отже і про се подумав п. Барвіньский, щоби будучий керманич наукової роботи і видань наукових мав під рукою потрібні фонди до оплати накладів і винагороди наукових робітників. Заходам п. Барвіньского має наукове товариство завдячити і субвенциї з сойму і мініїстерства, як і се, що Рада шкільна кр. друкує в друкарні товариства всї книжки рускі для шкіл народних і середних і се стало ся таки за „нової ери чи нового курсу“ заходом п. Б-го! Сего не зможе заперечити навіть п. Струсевич.

Правда, що недавно оден помічник „Дѣла“ запевняв, що „дух опозицийний“ розбуджений в рускій суспільности варта сотки тисячів, отже нехай би і пропали сї субвенциї та доходи наукового товариства імени Шевченка, які воно має з фондів краєвих і державних та з друку шкільних книжок, то се не велика булаби шкода. Годї нам про се змагати ся, що більше варта, чи „дух опозицийний“, чи реальні придбаня (або як „Дѣло“ називає „здобутки“), але ми знов покличемо ся на числа, нехай вони говорять. Товариство ім. Шевченка перед „новою ерою“ видавало „Зорю“, Історию літератури, та деякі инші передруки з „Зорі“, а тепер покажемо єго стан, до якого воно дійшло, осягнувши „ефемеричні успіхи нової ери“, як каже „Дѣло“. В роцї 1890 майно товариства виносило кругло *13.000* зр., а в 1895 р. *49.633* зр. ав. і видало від „нової ери“ 12 томів Записок, кілька випусків „Часописи правничої“, кілька томів „Рускої Історичної Бібліотеки“, 1 том Етноґрафічного Збірника, 1 том Жерел до історії України-Руси, Кобзаря Т. Шевченка в 3-х томах, окрім „Зорі“ і кільканайцяти белєтристичних книжок. Досить споглянути на сей здоровий оберемок видань товариства, досить розглянути ся в тім, скілько там цінних наукових розвідок, які там гарні почини наукової роботи, про яку не тілько Поляки і Москалї, але й Нїмцї висловлюють

зациі и мабуть не такъ скоро побачимо“, не личить бодай виступати таким людям, що звикли проводити час за зеленим столиком, або спосібні викликати хиба яку галабурду на зборах, та можуть виказати ся хиба статями переповненими лише напастями та хитрими видумками на людий, що позитивною роботою без крику причиняють ся до розвитку руского народу.

*

ся з незвичайним признанєм. Видавана у Відні Zeitschrift für österreichische Volkskunde ось що пише в 7 випуску за сей рік: „Der wissenschaftliche Ševčenko-Verein in Lemberg entfaltet neuestens, besonders seitdem Prof. Hruszewski seine Leitung übernommen hat, eine sehr rege wissenschaftliche Thätigkeit. Neben der regelmässig dieses Jahr bereits jeden zweiten Monat erscheinenden Revue „Записки наукового товариства ім. Шевченка“ wurde zu anderen wissenschaftlichen Publicationen gegriffen. Er erschien bereits der I. Bd. der „Quellen zur Geschichte von Kleinrussland“, der I. Bd. der Denkmäler der kleinrussischen Sprache und Literatur ist im Drucke, und vor uns liegt der I. Bd. einer Sammlung ethnographischen Materials. Dem Programme gemäss wird in diesen Sammelbänden ethnographisches Material aus dem ganzen von Kleinrussen bewohnten Territorium aufgenommen, und jedes Jahr wenigstens soll ein Band erscheinen. Dieses Programm ist gewiss ein sehr weites und wird sich mit der Zeit wohl auf ein intensiveres Stadium der kleinrussischen Ethnographie in Galizien, in der Bukowina und in Nordungarn beschränken; die ethnographische Erforschung dieses Gebiete ist in erster Linie erwünscht und nothwendig, die Vorbedingungen einer intensiveren wissenschaftlichen Erforschung sind auch hier gegeben“.

В сї видaня вкладає наукове товариство що найменше річно 10.000 зр. і тим причиняє ся до розвитку лїтератури й науки в рускій мові, причиняє ся до вироблення молодих сил лїтературних, достарчає їм з своїх фондів прожитку, подаючи винагороди за наукові роботи. Не-оден молодий чоловік в критичних хвилях найшов підмогу за свою наукову роботу, котра инакше спочивалаби в тецї або збогатила би чужу наукову ниву. А все те стало аж тодї можливим, коли для товариства виєднало ся конечні для него материяльні засоби, коли воно міцно стануло материяльно на своїх ногах. Все те єсть неперечно успіхом і придбанєм „нової ери“ чи „нового курсу“, чого не заперечить нї п. Романчук анї „Дѣло“. Нехайже вони тепер з рукою на серцї скажуть, чи лїпший був стан товариства ім. Шевченка до „нової ери“, чи теперішнїй, чи се, що осягнуло ся для наукового товариства і єго розвитку єсть „дрібні і хвилеві користи“, „ефемеричні успіхи нової ери“, чи се „при инших обставинах мало би значінє, а при теперішних втратило свою вартість“?

(Далї буде.)

ВІСТИ.

З Києва (20 липня ст. ст.).

(Приїзд царя.)

За місяць себ то 20 серпня до Києва приїде цар з царицею, з матірю; приїдуть з ним два дядьки його Володимир і Сергій з жінками та ще якихсь чотири великих князів. Перебудуть вони у Києві пять день. Під сей час будуть сьвятити Володимирский собор, що будуєть ся з 1862 р.; відкриють памятника Миколі І.; заложать музей... Хоча про се не оголошують і держать в „секреті", а про те — усі про се відають. Тай не трудно довідати ся: аби хто вийшов на улицю, зараз побачить, що „цар буде", бо скрізь іде метушіня. Дороги, пішоходи перемощують, доми і брами окрашують. Поліция вимагає, щоб усї брами були окрашені „сиьою" краскою і нарештї більш за все задав Киянам турботи київский „самодержавець" Іґнатієв, видавши свою „конституцию"... Та ще яку! таку, якої Кияне ще не зазнавали, на яку не відважували ся попередні самодержавцї Чертков і Дрентельн навіть тодї, коли вони (1878—81) вважали неминучим їздити по місту під „охраною" козаків; коли в Києві і серед дня ходили військові патрулї і коли старезний Київ Чертков оздоблював шибеницями!... Отже з того часу впродовж 15 років у Києві і чути не було нї про які анархічні вчинки; люди жили спокійно, тихо, і саме вперед день першого приїзду царя і сподіваного скасованя „усиленной охраны" — київский самодержавець розпочинає чисто анархічний рік! Перш за все по тим улицям, де їхати ме цар, поліция зробила ревізию по всїх „подвальныхъ этажахъ", шукаючи, чи нема де підкопу під дорогу, чи не положено де динаміту! Далї Іґнатієв видав 14 липня чисто анархічну постанову, щоби з 14 серпня по всїх домах тих вулиць, що записані до І-ої і ІІ-ої катеґориї, було по два сторожі; щоби брама нїколи не була без сторожа; щоби сторож питав кожного, хто йде в дім або в двір, — до кого і в якій справі йде? Кожного, хто здаєть ся сторожеви „подозрительнымъ", він може арештувати і відвести в поліцию. Коли у господаря дому, чи у кого з його кватерантів буде яке „зборище", сторож повинен зараз донести поліциї і доки не прийде поліция, нїкого з того „зборища" не випускати на вулицю. (Скоро зібрали ся більш трех чоловіка, то вже й „зборище"!). Сторожів можна наймати тільки з людий відомих поліциї своєю „благонадежностью", по просту сказати — шпеґів.

Таким чином більшу половину Києва нї з сего нї з того Іґнатієв облупав навкруги шепетами шпеґів... А власників домів за се оподаткував новим податком що найменш 300 карбованцїв кожного річно на другого сторожа. (Досї було звичайно по одному). Щоби чимнебудь иншим а не полїтикою прикрити отсей анархізм, поліциї велено скрізь тихцем пускати чутку, що отсей „закон" викликали в Києві великі крадїжки, про які властиво по часописях нема звісток, бо і самих крадїжок не більш як і звичайно було.

Щоби ще більшу та густійшу маску надіти на свій анархізм, на своє „Habeas corpus acte“, за тиждень до приїзду царя буде видана оповістка „универсалъ“ з такою звісткою, що цар під проїзд віддає себе в „охрану народу“ і звелів, щоби по вулицях, де він їхати ме, не було нї полїциї, нї війска... а тимчасом на наєм охранників велено, звісно потайно („да не увѣетъ шуйца, что творить десница“) дати з державних коштів 50.000 рублїв. Опріч того міська дума повинна власним коштом постачити 5000 чоловіка „тайной охранной стражи“. І се ще не все. Дня 10 серпня прибуде до Києва 6000 „охранителей“ з других міст, — 1000 з самої Москви, виряжених „тайною полїциєю“ — (жандармериєю). Таким чином по тих вулицях, де їхати ме цар, стоятиме між публїкою не менш 11.000 „охранителей“ в приватній одежі. Очевидна річ, що за такою умовою не треба полїциї в урядницкій одежі.

Щоби ще більш довести істноване в Києві анархізму, зроблено реєстер таких „неблагонадежныхъ“ людей, що за тиждень до приїзду царя полїция мусить вислати з Києва на три тижнї. Зареґістровано таких людий більш тисячі чоловіка.

З Покутя.

(Невдоволенє станиславівского Владики. Вопль „Galicianus“-а о „гоненію католицкої церкви“. Вилазить кацапске шило або вовк в овечій шкірі.)

Недавно вернув наш Владика з Ненадови до Станиславова, а в осени має виїхати на огляд своєї епархії. Оповідають в Станиславові, що Владика невдоволений з Видїлу краєвого, що визначив єму на місиї лише 100 р. а Кардиналови аж 1000 р. Се невдоволенє має Владика зазначити на слїдуючій сесиї соймовій. Здає ся однак, що вина в сїй справі не по сторонї Видїлу кр., бо з удїленої вторік на місиї квоти мала лишити ся доволї значна частина, хоч духовеньство з диєцезиї відносило ся о підмоги на місиї.

Цікавою ілюстрациєю поглядів, які загнїздили ся в станиславівскій диєцезиї, єсть „вопль“ якогось Galicianus-а (се мабуть той сам, що свого часу з Атаназеум писав дописи до Vaterland-у проти „нової ери“ і митрополити *Ред.*) піднятий на нїбито істнуюче „гоненіе католической церкви“ в Correspondenzblatt für den katholischen Clerus Oesterreichs п. з. „Ein Beitrag zum Staatskirchenthum“ в ч. 14 з 25 липня с. р. Багато там наговорено, однак обмежу ся лише до відносин станиславівскої диєцезиї, про які ось що там написано: Domherrnstellen werden jahrelang nicht besetzt, weil die vorgeschlagenen Candidaten eine schlechte politische Note haben (се очевидно відносить ся лише до станиславівскої диєцезиї, бо в львівскій нема нїчого до обсади, а в перемискій пок. еп. Пелеш отягав ся сам з предкладанєм осіб), Pfarren regiae collationis bleiben hiedurch vacant (Стопчатів), weil man sich über den Candidaten nicht einigen kann oder weil eingentlich der Statthalter zugleich bischöfliche Rechte haben will і т. и. Ja wo ist denn die Freiheit der katholischen Kirche im katholischen Staate? Sind wird nicht aerger daran wie Protestanten und Juden?“ А дальше от що пише: Ja es fehlen uns leider

Männer (межи рускими послами) mit einem Scharfblick in die Zukunft, mit dem unerschrockenen Vorsatze, die Rechte der katholischen Kirche, mag sein welch' Ritus immer, mit **Hintansetzung aller kleinlichen nationalen Aspirationen** (тут вилазить шило кацапске з мішка) bis auf das i Tüpfelchen zu vertheidigen Wir brauchen sicher keine Mameluken!"

Тут відзиває ся добре знакомий голос чоловіка, що, надївши на себе плащик пригнобленого католика, виступає перед ширшим forum, бо всего австрийского духовеньства католицкого з „воплем" на „гоненіе католицкої церкви" в Станиславщинї, а проголошуючи перед широкою, з нашими обставинами необізнаною публикою, великі і сьвяті засади свободи для католицкої церкви, якою дорожать всї католики, сьвідомо скриває властиві причини у нас практикованого 3-разового предкладаня кандидатів політично або й суспільно скомпромітованих, а до того противників рускої народної справи, хоч їх кождого разу правительство відкидувало. Galicianus забуває, що правительство має до того право на основі закона з 1874 р. ухваленого голосами кацапских послів тодїшних, а також і се, що добро католицкої церкви зовсїм не від сего залежить, щоби канонїї і приходи обсаджувати кацапами. Galicianus добачає в недопущеню кацапских кандидатів нарушенє свободи католицкої церкви і вимагає, щоби посли рускі за такими кандидатами побивали ся! Рускі посли повинні на его погляд полишити kleinliche nationale Aspirationen, а позаяк не хотять сего, отже вони Mameluken! Отже ви рускі посли, позаяк ви на вічу католицкім виступили проти кацапства між духовними, дістали за се докір на ширшій видівнї австрийскій. Galicianus там виступає в оборонї свободи католицкої церкви welch' immer Ritus! Дуже се гарно, але чому то так старанно в станиславівскій консисториї відсувають народовцїв, щоби не були предложені на канонїї або приходи, а конкурси на катехитів розписують в останній хвилї, щоби народовець не вспів подати ся? Нагадаємо справу обсади приходу Березів, з котрим так поступали, щоб лише о. Чапельский его не дістав, бо він народовець. Чому парохію катедральну повірили недужому обложно крилошанинови, а не Дру Гробельскому; чому приймають до семинариї 22 без матури, а одного з такими-ж услівями не приняли, бо свояк народовця? Можна би багато таких подій навести на доказ, що народовство есть в станиславівскій консисториї неґативною нотою. Дійшло до того, що навіть в товарискім житю виключають сьвящеників-народовцїв, тому що вони народовцї. Отже власне antinationale Aspirationen деяких впливових осіб з владичого окруженя есть неперечно причиною, що Staatskirchenthum гамує забаги деяких верховодів тамошних Колиб було з сторони керми духовної троха більше розуміня ситуациї а також троха зрозуміня ваги рускої справи народної, тодїб не зуживало би ся на дармо постійности і витревалости владики, достойної лїшої справи... Крилошани і парохи були би давно, колиб не беззглядне попиранє кацапства, а засланяти кацапство свободою католицкої церкви, значить дискредитувати католицку церкву.

Огляд полїтичний.

Австрийско-угорска монархія. До соймів краєвих в Моравії і Шлезку як і в краях альпейских мають відбути ся в осени нові вибори. Рух виборчий розвинув ся там на добре, особливо в Моравії і на Шлезку. Лїберали нїмецкі вельми заклопотані, що нїмецкі народовцї ідуть своєю дорогою з антисемітскими окликами. Боять ся отже, що се роздвоєнє поміж Нїмцями вийде в користь Чехів і Словінцїв. Лише на Моравії повелось лїбералам сяку-таку єдність завести поміж лїбералами а нїмецкими народовцями.

Заграниця. Вся праса европейска вельми живо займає ся заповідженою подорожию царскої пари по европейских дворах. Насамперед відвідає цар нашого цїсаря. В проґрамі подорожи єсть також гостина в Нїмеччинї, Данїї, Франциї та Анґлїї. Франция очевидно глядить на се завистним оком що цар може загостить до Берлїна (се ще не є певно, може лише до Вроцлава і задля того цар не може обминути в своїй подорожи Парижа). Побут в Парижі може дати привід ошоломленим Французам до демонстраций немилих для тридержавного союза. Задля того нїмецка праса відраджує цареви їхати в Париж, позаяк там міг би легко стати жертвою анархістичного атентату. На всякий спосіб подорож царя до Франциї не матиме метою розбуджувати французскі забаги воєнної пімсти, а та обставина, що цар в'їде ся передовсїм з монархами тридержавного союза, дає поруку, що розходить ся о зміцненє европейского мира. Подорож царя по Европі має протягнути ся аж до падолиста, і се можна також вважати успокоюючим знаменем, бо нїякий володар не вийде на довший час з своєї держави, колиб мала розпочати ся якась акция полїтична на більший розмір.

В Болгариї настало мінїстерске пересиленє. Мінїстер війни Петров і мінїстер торговлї Натхович подали ся о відпустку. Імовірно уступить цїле мінїстерство Стоілова, котре силкувало ся всїми можливими способами (паломництвом вінценосцїв на домовину Олександра III., перехрещенєм кн. Бориса, поклоном кн. Фердинанда в Петербурзї) примирити ся з Росиєю. Однак з того часу як на осирочене по Кавльбарсї росийске конзульство засїв Цариков, почав проявляти ся щораз наглязнїйший напір на Болгарию, спершу вимірений на знищенє автономії болгарскої церкви, що повело ся мінїстерству Стоілова зручно відвернути; відтак виступило домаганє, щоби ворохобних офіцерів болгарских, Бендерева, Ґруєва і и., що скоїли бунт на Олександра Батенберского, приняти знов до війска та надїлити ще ґенеральскою ранґою. І сему опиралось доси мінїстерство. Однак в Петербурзї мабуть се не припало до вподоби і тому й сей опір має бути зломаний, а передовсїм мають уступити сї, що ще сяк так встоювали за самостійність Болгариї.

Видає і за редакцию одвічає: **Антін Березиньский.**

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка під зарядом К. Беднарского.